



Skogshistoriska **Tidender**

ÄRGÅNG 23
NR 4 · 2017

På tur i
Fjärran Västern





Hans-Jöran Hildingsson
Ordförande Skogshistoriska Sällskapet

Ett händelserikt år

MED DETTA NUMMER AV TIDENDER och vår årsskrift, som distribueras samtidigt, gör vi bokslut för det gångna året. Inklusive USA-resan arrangerade vi under 2017 tio olika aktiviteter, det senaste, ett seminarium på Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, KSLA, om det skogliga biståndet. Ett referat från detta kommer i nästa nummer av Tidender. Om övriga aktiviteter kan framhållas att det varit en fantastisk uppslutning från våra lokala kontaktpersoner och att antalet deltagare varit stort vid varje aktivitet.

Hjärtligt tack alla för denna fina respons. Stort tack också för de penninggåvor som vi fått. Under året har det kommit in cirka 10 000 kr till Sällskapet i form av ”frivilliga bidrag”.

Övertygade om att vi gör något positivt för Sveriges skogshistoriska arv, ser vi nu fram mot ett nytt verksamhetsår där vi räknar med ungefär lika många aktiviteter som i år. Som vanligt kommer vi att presentera programmet i slutet av februari.

VÅR VÖRDADE HEDERSLEDAMOT BENGT AGER, professor emeritus vid SLU, gick bort i november, 89 år gammal. Han blev väldigt glad när han i samband med årsstämman i mars 2017, utsågs till hedersledamot. Han uppskattade likaledes att bli porträtterad i förra numret av Tidender. Genom åren bidrog Bengt Ager med artiklar till årsskriften inom vitt skilda ämnesområden. Den senaste handlade om timmerhusens sentida historia för ett år sedan. Han lade fram sin första doktorsavhandling redan 1963 och den följdes sedan av ytterligare två – i skilda ämnen. För fyra år sedan föräddes han också hederstiteln jubeldoktor. I Skogshistoriska Sällskapet minns vi Bengt Ager med stor glädje.

UNDER DEN SKOGSHISTORISKA RESAN TILL USA i höstas mötte vi företrädare för vår amerikanska motsvarighet, Forest History Society. I direkt anknytning till Duke University i North Carolina driver de ett stort forskningsarkiv och utbildningscentrum. Sällskapet är känt för sina omfattande samlingar samt för sin aktiva forskning kring nordamerikansk skogshistoria. Det startade för drygt 70 år sedan på initiativ av bland annat industrimannen Frederick Weyerhaeuser, med mål att vårda den amerikanska skogsindustrins historiska arv.

Via dess forskningsportal på internet erbjuds stora mängder bibliografisk information, historiska fotografier, nedtecknade berättelser och arkivsamlingar. Sällskapet lägger stor vikt vid all skriftlig information om nordamerikansk skogshistoria och gör den tillgänglig för allmänheten, bland annat i syfte att visa på att kunskaper om det förflutna ger insikt i hur framtiden bör styras.

SOM JÄMFÖRELSE HAR VI I VÅRT eget Skogshistoriska Sällskap en intressant och berikande anknytning till Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, KSLA. Inte särskilt formaliserat, men en tydlig länk till akademien som en garant för att skogshistorien i skrift bevaras och samtidigt görs tillgänglig. Den förankringen känns väldigt bra att ha.

Tack för alla trevliga kontakter under året och Gott Nytt År!

- Tar vara på kunskaper om skogens historia som finns hos skogsägare och de som har – eller har haft – sin verksamhet i skogen.
- Visar på skogens betydelse i historien och hur man kan dra lärdom av tidigare erfarenheter.
- Lyfter fram de kulturhistoriska värdena i skogen och arbetar för att lämningar från tidigare brukande bevaras och sköts.
- Stimulerar skogshistorisk forskning.



Välkommen som medlem!

Som medlem får du tidningen Skogshistoriska Tidender fyra gånger per år samt årsskriften i slutet av året. Du kan också delta i de aktiviteter som vi arrangerar på intressanta platser. Årsavgift 300 kr (Studerande 100 kr och familjer 400 kr)

Anmäl dig på www.skogshistoria.se eller kontakta Sällskapets kassör Bengt Stenerås. Kontaktadress nedan. Du kan också betala årsavgiften direkt på pg 480 61 67-5. Ange namn, adress och ”Ny medlem”.

Styrelse

Hans-Jöran Hildingsson, ordförande

0730-070 10 87

hans-joran.hildingsson@skogssallskapet.se

Erik Valinger, vice ordförande

090-786 83 35, 0730-66 99 83, erik.valinger@slu.se

Mats Hannerz, sekreterare

070-528 85 54, mats.hannerz@silvinformation.se

Bengt Stenerås, kassör, Tullportagatan 9, 532 30 Skara,

0511-167 88, 070-391 67 88, bengt.steneras@tele2.se

Lars Klingström, redaktör

070-523 51 70, lars@klingstrom.net

Iréne Gustafson

0950-177 42, 070-603 80 39, irene.gustafson@lycksele.se

Jan Sandström

08-656 23 08, 070-603 98 11, jan.g.sandstrom@telia.com

Karin Tormalm

070-382 79 56, karin.tormalm@gmail.com

Regionala kontaktpersoner

Eje Andersson	Luleå	070-688 10 01	eje.andersson47@gmail.com
Johan Renström	Skellefteå	070-693 84 34	johanrenstrom@home.se
Gunnar Andersson	Umeå	070-594 42 61	ann-britt.andersson@mariehem.net
Björn Andrén	Örnsköldsvik	070-602 77 11	bjorn.andren@telia.com
Per Persson	Bergeforsen	070-311 83 05	alaper@telia.com
Göran Junevik	Ålfta	070-634 78 08	goran.junevik@helsingenet.com
Karl-Erik Jonsson	Ålfta	070-379 93 40	karl-erik.jonsson@helsingenet.com
Rune Dehlén	Orsa	0730-77 00 23	rune.dehlen@telia.com
Lars-Olof Österström	Mora	070-634 34 63	lars-olof@finngarden.se
Bengt Algotsson	Sunne	070-322 65 40	bengt.algotsson@mellanskog.se
Ulf Didrik	Åkersberga	070-379 94 34	ulf.didrik@skogsstyrelsen.se
Rolf Thorén	Örebro	070-241 98 00	rolf.thoren1@comhem.se
Bertil Lundahl	Ed	0530-184 72	bertil.lundahl02@gmail.com
Anders Söderlund	Ljungkile	070-314 16 44	anfasterodgard@telia.com
Britta Färdig Bergström	Jönköping	070-692 86 15	britta.fg@telia.com
Lennart Rudqvist	Kinna	076-781 00 16	lennart.rudqvist@gmail.com
Carl-Gustaf Liderfelt	Eksjö	070-293 03 76	cg.liderfelt@gmail.com
Peter Danielsson	Mörbylånga	070-672 94 03	skogsbuklovdal@hotmail.com
Helene Reiter	Ronneby	070-820 74 08	helene.reiter@grenverket.se
Jan Linder	Kristianstad	072-588 20 51	janlinder48@gmail.com

Skogshistoriska Tidender

Medlemstidning för Skogshistoriska Sällskapet.

Utkommer med 4 nummer per år.

ISSN 1401-9481

Redaktion: Lars Klingström och H-J Hildingsson.

Omslagsfoto: Jan Hedberg

www.skogshistoria.se

Kontaktadresser: Se ovan

Upplag: 1 500

Layout/original:

Energi Reklambyrå AB

Tryck: DanagårdLiTHO



Noterat



Ett ungt universitet med rötterna i 1700-talet

År 1977 bildades det som idag är Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, genom att Skogshögskolan, Lantbrukshögskolan och Veterinärhögskolan då slogs samman. Det har nu gått 40 år sedan dess och detta uppmärksammas nu med boken *SLU – ett universitet mitt i samhällets utveckling*.

Författare till boken är professor Roland von Bothmer, agronom Anders Nilsson och professor Mårten Carlsson. Samtliga har lång erfarenhet av och stor kunskap om SLU. I förordet uttrycker de ambitionen att förmedla en levande och mångfacetterad bild av universitetet.

– Men boken ska inte ses som en vetenskaplig rapport utan snarare som en krönika. Våra olika erfarenheter från SLU har naturligtvis påverkat både urval och texter vilket inte är det bästa utgångsläget för en objektiv beskrivning. Men nu hoppas vi att det finns andra som vill ta vid och fortsätta berätta om SLU:s utveckling säger Roland von Bothmer.

SLU har sina rötter i en tid då de areella

näringarna sysselsatte merparten av Sveriges befolkning. Det var ett nationellt uppdrag att förbättra produktionen av livsmedel och på ett bättre sätt ta tillvara de biologiska råvarorna från naturen. Den nya skogs- och jordbrukspolitik som gradvis växte fram gav resultat. Färre människor klarade att producera föda och fiber för fler. Samtidigt togs den arbetskraft som friställdes emot med öppna armar av den växande industrin. Ett antal myndigheter och helt nya forskningsenheter etablerades och kunskaperna spreds ut till användarna via hushållningssällskap och olika rådgivningsfunktioner. Satsningen på forskning var en viktig del i uppbyggnaden av det svenska folkhemmet.



Idag ligger forskning om biologisk produktion helt i linje med samhällets strävan att komma till rätta med klimatet och den tilltagande knappheten på ändliga resurser.

Boken om SLU:s 40 år finns att köpa i nätbokhandeln till ett pris av cirka 230 kronor.



Cirkeldeltagarna under ett studiebesök vid ett av de så kallade fredsmilsrösena (röse nr 46) utanför Falun. Sådana rösen lades upp för att markera att därifrån var det en gammal svensk mil till koppargruvan. Inom denna "fredsmil" fick allt virke bara användas till gruvans bästa. Från vänster: Margareta Grandin, Ulla-Britt Larsson, Anders Arvelius, Majlis Danielsson och Berndt Carrington. På bilden saknas Sören Tångring samt fotografen, cirkelledaren Tord Halvarson.

Lovvärt studieinitiativ i Falun

På initiativ, och under ledning av Skogshistoriska Sällskapet-medlemmen Tord Halvarson i Falun startades i september en studiecirkel med rubriken Skogshistoria – liv åt historien.

Förutom Tord har ingen av eleverna någon skoglig bakgrund. Men samtliga är genuint intresserade både av skog och natur sen många år tillbaka.

Om någon som läser detta blir intresserad att också starta en studiecirkel, lovar Tord att ställa upp som bollplank. Telefon 023 342 64.

E-post: tord.halvarsson@tele2.se

beroende av skogen centrala i studierna.

– Mot slutet av cirkeln planeras en fälttextkursion som kommer att ge ytterligare liv åt historien.

Förutom Tord har ingen av eleverna någon skoglig bakgrund. Men samtliga är genuint intresserade både av skog och natur sen många år tillbaka.

Om någon som läser detta blir intresserad att också starta en studiecirkel, lovar Tord att ställa upp som bollplank. Telefon 023 342 64.

E-post: tord.halvarsson@tele2.se

Boksamtal på KSLA

Boka redan nu in kvällen den 12 februari om du vill delta i ett samtal om hur svensk skogsindustri kan vidmakthålla sin konkurrenskraft.

Tillsammans med KSLA, avdelningen Bibliotek, arkiv och historiska projekt, bjuder Skogshistoriska Sällskapet in till ett samtal kring en ny bok skriven av professor Sven-Erik Sjöstrand. I denna analyserar han ingående framväxten av – och utvecklingen i – alla de bolag som kommit att bygga upp dagens fyra stora globala svenska skogsbolag.

Han beskriver hur bolagen har arbetat strategiskt

under sin framväxt och hur de bemött tidigare utmaningar på marknaden.

Sven-Erik Sjöstrand inleder med att presentera sina studier, varefter Eva Färnstrand, ordförande i Sveaskog, och Per Lyrvall, Sverigechef på Stora Enso, diskuterar näringens tidigare reaktioner på ändrade förutsättningar. Inte minst också om hur den nu framgångsrikt skulle kunna ta sig an både aktuella och mer långsiktiga utmaningar. Efteråt rundar vi av med en stunds mingel.

Anmälan senast den 7 februari till Jan Sandström, Skogshistoriska Sällskapet 070-603 98 11 jan.g.sandstrom@telia.com

2018
12
Februari
Måndag
18.00–20.00



På tur i Fjärran Västern:

Bland jätteträd, vulkaner och svenskminnen

Skogshistoriska Sällskapet genomförde hösten 2017 en studieresa längs den nordamerikanska västkusten. Den gick i de trakter som vid förra sekelskiftet lockade mängder av skandinaver att delta i de stora skogsavverkningar som genomfördes i det som kom att kallas Fjärran Västern.

Skogshistoriska
Sällskapet
arrangerade resan
i samarbete med
Jan Hedberg,
Skogsresor AB.
skogsresor.se

Vulkanen Mount St. Helens i staten Washington. Skogen står åter grön efter det katastrofala utbrottet för 35 år sedan. Foto: Jan Hedberg.



I museet Miners Landing finns gott om minnen från guldruschens dagar. John Bryntesson, Erik Lindblom och Jafet Lindeberg var några av de få som överhuvudtaget lyckades tjäna pengar. Bild: Jan Hedberg.



De grävde guld i USA

De flesta som sökte lyckan under guldruschen i Alaska på 1800-talet återvände ännu fattigare än då de begav sig iväg. Men för svenskarna John Bryntesson, Erik Lindblom och norrmannen Jafet Lindeberg gick det bättre. Mycket bättre! Fortfarande lever minnena av *Three Lucky Swedes*.

AV LARS KLINGSTRÖM

De kom alla tre från små förhållanden i sina hemländer och hade som så många andra givit sig iväg för att "finna lyckan längre västerut". Bryntesson hade sina rötter i Dalsland och Lindblom var från Härjedalen. Lindeberg hade hamnat i Alaska som renskötare då man i ett försök att introducera renskötsel där importerade både renar och renskötare från Skandinavien.

De möttes vid Nome, slog sig samman och gav sig ut i ödemarken. Nästan omedelbart fann de en guldrik å vid Snake river där de vaskade fram stora mängder guld. Det visade sig senare vara det guldrikaste vattendraget i hela Alaska.

Genom smartness, och ibland också genom att fysiskt försvara sin inmutning, gjorde de sig en

förmögenhet. De startade gruvbolaget Pioneer Mining Company, köpte mark och gjorde nya inmutningar. De drev dock inte sitt företag så många år utan valde snart att gå skilda vägar.

Bryntesson hade skaffat familj och flyttade tillbaka till Sverige 1907. Här kallades han ibland för Guldkungen. En del ansåg honom vara Europas rikaste man. Erik Lindblom flyttade till Kalifornien där han drev gruvor, hotell och telebolag. Jafet Lindeberg fortsatte att driva Pioneer Mining Company, nu från San Francisco och engagerade sig i en rad andra affärsverksamheter.

Rekommenderad färdkost för hugade guldrävarare att ta med från Seattle inför färden till Alaska och den första tiden där.



AV HANS-JÖRAN HILDINGSSON

» MED START I SEATTLE RESTE 47 deltagare under tolv dagar i september med buss från norr till söder genom de tre delstaterna Washington, Oregon och Kalifornien till San Francisco, totalt 300 mil. De flesta resenärerna hade valt att därefter följa med på den veckolånga tilläggsresan till Kanada.

Proffsig guidning med stundtals mycket humor genom USA-veteranen Jan Hedberg och hans medarbetare Hans Högberg, bidrog väsentligt till trevnaden och den goda samvaron under resan. Det blev en ren bonus för gruppen att även USA-kännaren Lars Nordström deltog i resan. Han har bott i landet i över 30 år och har skrivit boken *Skogshuggarna i fjärran västerns skogar*, som deltagarna erhöll innan resan. Med fin berättarförmåga förmedlade Lars många intryck från sitt liv i USA. Guld värt, tyckte vi deltagare.

DET ÄR INTE HELT OVANLIGT MED stora skogsbränder i denna del av USA. Det bekymrade Jan Hedberg eftersom det under vår vistelse där

rasade flera omfattande bränder i de delstater vi besökte. Redan när gruppen kom till USA hade cirka en miljon hektar skogsmark brandhärjats i nordvästra USA och sydvästra Kanada. Vi kände av brandrök i vissa områden i Oregon. Det var dock inget som störde vår resrut.

Första dagen ägnades åt storstaden Seattle som är en av USA:s mest betydelsefulla hamnstäder med en stor andel, ursprungligen skandinavisk befolkning. Det är en ganska ung stad, som fick sina stadsrättigheter på 1860-talet. Det första sågverket byggdes 1888. Järnvägen kom till Seattle strax innan guldruschen vid förra sekelskiftet, då staden växte kraftigt.

Idag besöks Seattle av cirka 1 000 kryssningsfartyg per år på sin väg till och från Alaska. Rutten är en stor turistnäring. Från det berömda utsiktstornet Space Needle har man från 160 meters höjd en fantastisk utsikt över stadens olika delar.

Gruppen besökte Ballardområdet med slussar och laxtrappor, liksom också det

Nordiska museet. Det bildades 1980, är uppbyggt med hjälp av donationer och representerar de fem nordiska länderna. Även om inte alla delar av museet var tillgängligt på grund av förestående flyttning, så blev det nog för en och annan av oss en lite speciell upplevelse att ta del av hur utvandrade skandinaver etablerade sig i det stora landet i väster. Även i museet Klondike Gold Rush kändes vibbarna av det förflutna liksom i de forna hamnmagasinen Miner's Landing där man kan ta del av och läsa om guldruschen.

Skogsanalytikern Håkan Ekström, ansvarig för Wood Resources International avrundade vår dag med en presentation av virkesmarknaden i nordvästra USA och Kanada och även globalt. Håkan ansåg att de pågående skogsbränderna kortsiktigt stör sågverken, men knappast långsiktigt.

Lars Nordström berättade initierat om att vid senaste valet så fick Donald Trump 6 pro-

forts. på nästa sida!



Dramatiskt när Mount St. Helens vaknade

Efter att ha varit tyst i 124 år började vulkanen Mount St Helens i staten Washington mullra i mars 1980. I slutet av april uppstod en bula på bergets norra sida. Den växte dag för dag och hölls under noggrann uppsikt av geologerna.

AV LARS KLINGSTRÖM

Ändå kom den explosion som inträffade söndagen 18 maj klockan 08.32 som en överraskning. Explosionen skedde i samband med ett jordskalv som mätte 5,1 på Richterskalan. Senare bedömningar pekar på att explosionens styrka motsvarade 27 000 atombomber av den storlek som släpptes över Hiroshima.

Utbrottet orsakade ett så kallat pyroklastiskt flöde, det vill säga ett glödande moln av heta gaser och aska som med en hastighet av 250 km i timmen rörde sig nedför vulkanslutningen. Man hade upprättat en skyddszon

runt vulkanen, men bara dagarna innan hade man gett tillstånd för att människor skulle få hämta materiel som lämnats kvar. De 57 personer som omkom var chanslösa när explosionen kom. Många av dem återfanns aldrig.

Skogen på en yta av 60 000 hektar slogs ner av tryckvågen eller förstördes av aska, lava och värme. Man beräknar att nästan tio miljoner kubikmeter virke skadades. Vulkanaska spreds över elva delstater. I närområdet var asklagret omkring 10 cm tjockt. I regioner som låg i vindriktningen förstördes skördarna. Tusentals vilda

djur dödades och i sjöar och vattendrag dödades stora mängder fisk och andra organismer.

Senare under året bärgades en fjärdedel av all skog som fällt. Arbetet med återplantering pågick sedan under hela 1980-talet. Det visade sig vara besvärligt. Vulkanisk aska saknar näringsämnen och för att plantorna skulle kunna slå rot så måste askan blandas med den underliggande jorden.

Som framgår av bilden på föregående uppslag står skogen idag åter grön vid Mount St. Helens.

Den här bilden togs minuterna efter explosionen nästan sex mil från Mount St. Helens. Wikimedia Commons.



Nordiska Museet i Seattle

Nordic Heritage Museum i Seattle ligger i den traditionellt skandinaviska stadsdelen Ballard. Museet öppnade 1980 i blygsam skala i en gammal skola. Idag 37 år senare har museet vuxit till en högt respekterad kulturell institution och är det enda museum i USA som behandlar alla de fem nordiska länderna.

AV STINA COWAN, NORDIC HERITAGE MUSEUM

Museets syfte är att vara en samlingspunkt som åskådliggör den nordiska kulturen. Det kom till genom att immigranter eller barn till immigranter från de nordiska länderna tillsammans skapade de första utställningarna.

Utställningen *Drömmen om Amerika* förvärvades till museet 1986. Ursprungligen kom den från Danmark och hade visats runt om i USA innan den slutligen blev en permanent utställning i Seattle. Utställningen berättar historien om de tidiga nordiska invandrarna och deras resa till USA i allmänhet och Seattle med omnejd i synnerhet.

I museet illustreras också vad immigranterna

sysselsatte sig med när de väl anlänt till Seattle. Ett rum är byggt runt skogsindustrin och visar bland annat livet i den lilla skogsbrukarstaden Preston dit många svenskar kom. Tidvis pratades där mer svenska än engelska. Ett annat rum visar fiskeindustrin och ännu en trappa upp visas hur de olika ländernas immigranter satt sin prägel på Seattle och staten Washington.

Varje år besöker nästan 65 000 personer museet. Av dem är ungefär 1 500 skolbarn.

En av museets största donatorer är son till en av de tidigare skogsbrukarna som kom över från Sverige. Efter flera år i skogen startade han en byggfirma som sonen tog över. Nu

hedrar denne sitt ursprung genom att bidra till museets framtid.

När detta trycks så står museet inför ett nytt och spännande kapitel i sin historia. Den 19 november stängde vi dörrarna och flyttade till en helt ny byggnad. Där öppnar vi i maj 2018 ett helt nytt Nordic Museum där den nordiska immigranthistorien kommer att fortsätta sin berättelse men där den utvidgas både bakåt och framåt. Vikingarnas historia kommer att tas upp liksom de nordiska ideal som vi vill förmedla: öppenhet, social rättvisa, innovation, jämlikhet och respekt för naturen.



Seattle är rikt på minnen från den tid då immigranter från de nordiska länderna gärna sökte sig till USA:s västkust. Här kände de igen både klimat och natur från sina hemländer. I museet finns en tidstypisk handelsbod från förra sekelskiftet. Bild: Sven Ivarsson.

cent av rösterna i Seattle medan Hillary Clinton fick 86 procent. I dessa gamla svenskybygder var läskunnigheten tidigt väldigt hög, sannolikt beroende på att Folkskolestadgan infördes i Sverige redan 1847. För övrigt pratar man inte gärna öppet om politik i USA.

FRÅN SEATTLE RESTE VI VIDARE mot Kaskadbergen till skogskoncernen Weyerhaeusers besökscenter nära den 2 950 meter höga vulkanen Mount St. Helens som exploderade 1982 varvid 57 människor omkom.

Lars Nordström, som då bodde i Portland, 11 mil från vulkanen, berättade att askan från utbrottet letade sig in överallt. Bankomaterna fungerade inte och kärnkraftverk fick läggas ned på grund av vulkanutbrottet. Hade det skett under en vardag så skulle med stor sannolikhet betydligt fler människor ha omkommit.

I besökscentret fick vi en guidning om dramatiken kring vulkanutbrottet och följderna av det. Vi kunde konstatera att man lyckats

väl med etablering av ny skog. Huvudsakliga trädslag som nu planterats i höjdlägena är douglasgran och noble fir. Även al kommer in som pionjärträd, och så pass mycket att sågverk byggts för att förädla alvirket.

EFTER GUIDNING OM SKOGSINDUSTRIKLUSTREN i Kelso och Longview belägna längs Columbiafloden, där Weyerhaeuser är en stor aktör, reste vi vidare in i Oregon. Där fick vi ta del av berättelsen kring det som fortfarande benämns Swede town – gamla svenskybygder återigen – där man en gång slog sig ner med skogsavverkning som främsta sysselsättning. Vägskylden finns kvar! Vi besökte det lilla kapellet i byn Mist. En och annan tår fälldes när vi stämde upp *Tryggare kan ingen vara*. Utanför kapellet fanns många svenskklingande namn på gravstenarna.

Vi reste sedan vidare mot delstatsskogen Tillamook med dess prisbelönta skogsmuseum. Där mötte vi företrädarna för USA:s motsvarig-

het till Skogshistoriska Sällskapet, Doug Decker och Ed Kamholz från Forest History Society.

De presenterade sin organisation och gav intressanta inblickar i landets skogshistoria. Sökandet efter grovt timmer började en gång i östra USA i delstaten Maine. Skogsbrukandet fortsatte västerut till de Stora sjöarna och vidare till nordvästra USA, hela tiden i jakten på grova träd. Efterhand kom järnvägen som gjorde det möjligt att transportera virke utan att vara beroende av floder och vattendrag.

SKOGSMUSEET I TILLAMOOK VAR mycket intressant med föredömlig pedagogik. Det är finansierat genom donationer och kostade 13 miljoner dollar att uppföra. Som sig bör är det helt byggt i trä, i det här fallet av douglasgran. Museet har ungefär 60 000 besökare per år. Här presenterades via film effekterna av, och åtgärderna efter, de stora skogsbränderna som inträffade i dessa delar av Oregon åren 1933, 1939, 1945 och 1951. Därefter gjordes omfat-

tande återplanteringar med hjälp av entreprenörer, volontärer, barn och ungdomar. Från att tidigare ha haft stora arealer likåldriga skogar anlägger man idag ett landskapsperspektiv på skogsskötseln. Syftet är att skapa en mer diversifierad skog. Bland annat satsar man på gallring för att öka skogens mångformighet.

I kustzonen i Oregon där fuktiga vindar sveper in från Stilla havet uppgår nederbörden till mer än 2 000 millimeter per år vilket tillsammans med den goda jordmänen skapar några av de bördigaste markerna i världen. Vanligt förekommande trädslag är Hemlock- och Sitkagran. Vi besökte ett reservat en morgon ute vid Stilla havskusten. Där finns Oregons största sitkagran, bortåt 800 år gammal, 44 meter hög och med en diameter på 4,7 meter.

Efter avverkning planterar man ofta douglasgran. Detta trots att trädslaget sedan 25 år tillbaka kan drabbas av barravfall på grund av sjukdomen Swiss needle cast.

I sammanhanget inflikade Hans Högberg un-

der bussfärden att douglas- och kustgranbestånd växer bra också i Sverige. I södra Skåne kan de ge 1 500 kubikmeter per hektar under 50 år.

RESANS FÖRSTA SKOGSVANDRING FICK VI hos Ann och Richard Hanschu på Little Beaver Creek, en fastighet med cirka 200 hektar skogsmark dominerad av douglasgran och jättetuja. Här pratade vi skogsskötsel utifrån privatskogsägnarens perspektiv.

När vi passerade staden Salem söder om Portland upplystes vi om att där är det lika långt till både nordpolen och ekvatorn. I vår del av världen ligger motsvarande punkt i höjd med Alperna i norra Italien.

I den så kallade skogshuvudstaden Corvallis bodde vi två nätter. Riktigt avkopplande att slippa packa ihop allt varenda morgon. Efter ett kortare besök på världens största julträdsfarm kom vi till det äldre sågverket Hull & Oaks som främst sägar douglasgran i långa längder och grova dimensioner.

Skogsvandring blev det igen längs företaget Starker Forests informationsslinga under sakkunnig ledning av Dick Powell. Här passerar 1 200 skolbarn om året som får lära sig att skogen förändras helt naturligt och att skogsodling bidrar till en bättre framtid.

– Barnen är vår framtid. De flesta människor bor i städer. Förstår man inte naturens villkor, så kan man inte fatta bra beslut om framtiden, menade han.

PÅ VÄG SÖDERUT MOT TRAKTERNA av Eugene på resans sjätte dag fick resenärerna höra historien om hur USA:s tredje president, Thomas Jefferson, närde en ambitiös plan på att utvidga den unga nationens gräns mot västra Nordamerikas kustlinje. I början av 1800-talet sände han därför ut en expedition till Stilla havskusten, ledd av Meriwether Lewis och William Clerk. Där ritade de kartor och gjorde noteringar om bland annat geologi, växtlighet och ursprungsbefolk-

forts. på nästa sida!



Som besökare känner man sig minst sagt liten intill de jättelika sequoia-träden. De här står i Sierra Nevada. Foto: Jan Hedberg.

En av jordens rikaste skogstyper

Längs hela den nordamerikanska västkusten – från Alaska genom Kanada, Washington, Oregon till Kalifornien – sträcker sig ett smalt bälte tempererad regnskog. Fyrahundra mil långt, men bara 10–15 mil brett är det en av jordens rikaste och mest intressanta skogstyper.

AV **LARS KLINGSTRÖM**

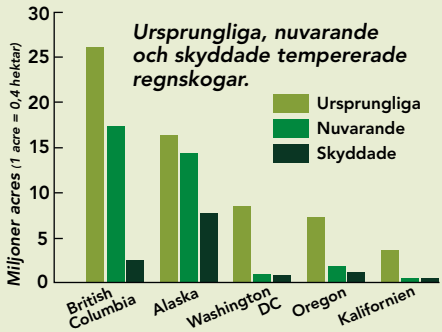
Det är närheten till Stilla havet och Klippiga bergen som ger den tempererade regnskogen dess speciella egenskaper. Fuktiga vindar sveper in från havet, tvingas upp av den allt högre terrängen på bergens västsida där den kyls av och fukten faller ut som regn.

Nederbörden är normalt mellan 2 000 och 3 500 millimeter om året och det finns extrema platser där det kan falla ända upp till 6 000 millimeter regn per år.

Klimatet är tempererat med svala somrar och milda vintrar där det sällan eller aldrig blir frysgnader. Tillsammans skapar dessa förutsättningar idealiska förhållanden för de barrträd som dominerar. I Alaska och British Columbia är arter som sitkagran och hemlock vanligast. På Vancouver Island tillkommer douglasgran och röd ceder. Från Oregon och söderut handlar det också om redwood.

Faktum är att de här skogsmarkerna är några av de mest produktiva av alla på jorden och skälet till att träden når sådan enorm storlek som de gör här. Trädhöjder på 80 meter är det normala på många ställen. Det idag högsta trädet i världen är ett redwoodträd (Sequoia sempervirens) som står i Redwood National Park i Kalifornien. Det är hela 115,7 meter högt.

Det var därför ingen slump att skogarna i Oregon och Kalifornien tidigt blev utsatta för en regelrätt skövling under 1800-talet. Det saknades lagar och regler för hur USA:s skogsresurser skulle hanteras. Följden blev att de kommersiella krafterna fick fritt spel-



rum, kraftigt understödda av järnvägarna.

Med undantag för de sydligaste delarna av British Columbia, inklusive Vancouver Island, drabbades inte det glest befolkade Kanada och Alaska på samma sätt.

Av USA:s en gång omfattande skogar i det temperade regnskogsbältet återstår idag bara en blygsam rest på 5 procent helt intakta i nationalparker och reservat. Däremot ser det helt annorlunda ut i Kanada och Alaska. I Alaska är motsvarande siffra 90 procent och i Kanada är två tredjedelar av de tempererade regnskogarna fortfarande intakta.

Efter decennier av diskussioner mellan miljöintressen, myndigheter och skogsindustrier beslutade man där för ett år sedan om att helt skydda 85 procent av skogen i det 6,4 miljoner hektar stora "Great Bear Rainforest" i British Columbia. På de återstående 15 procent får skogen brukas mycket restriktivt.



Det finns fortfarande stora arealer orörda tempererade regnskogar i Kanada och Alaska. I USA dock bara fragment.

ningens olika stammar. Efter drygt två år kom expeditionen tillbaka. De hade då färdats 1 300 mil genom det som då var väglös vildmark. Expeditionen blev utgångspunkten för USA:s markanspråk i nordväst.

Så var det dags att besöka den första riktigt grova skogen en "Old Growth", det vill säga en mycket gammal, naturlig skog, som inte påverkats av människor. Här var douglasgran det dominerande trädslaget, men det fanns också inslag av hemlock och röd ceder. Marken ägs av ett järnvägsbolag.

Under senare hälften av 1800-talet kunde järnvägsbolag köpa skogsmark av staten till en billig penning. De hade ett stort behov av virke för järnvägsbyggandet. Från början av 1900-talet togs dessa skogsmarker successivt tillbaka av staten. Urskogen vi nu besökte var en sådan mark – idag ett urskogsreservat, tillgängliggjort med fina vandringsleder. Här imponerade verkligen douglasgranen med 80 meter höga bjässar. Enskilda träd kunde innehålla 100 kubikmeter virke. Skogen var ungefär 300 år gammal. Urskogskaraktären med

mossbelupna grenar och stammar var inte att ta miste på. Eftersom allemansrätten i USA inte gäller på privat mark så hade gruppen sökt tillstånd för att besöka den här skogen.

PÅ VÄG NER MOT CRESCENT CITY vid Stilla havskusten i norra Kalifornien, passerade vi det kulturminnesmärkta diligensstoppet Wolf Creek Inn. Ett plötsligt överfall under vår paus där, visade sig strax vara iscensatt av våra reseledare, förklädda till banditer. Vi klarade oss! En stunds strövande på sandstranden ute vid Stilla havet var avkopplande och välbehövligt innan det var dags för nästa storskogsbesök vid "Trees of Mystery".

Vi var nu inne i Kalifornien som till ytan nästan är lika stort som Sverige. Med en årsnederbörd på mellan 1 200 och 1 400 millimeter längs kusten, räknas skogen här som "tempererad regnskog". En gång fanns här uppskattningsvis 800 000 hektar redwoodskogar innan de kommersiella krafterna nästan gjorde slut på dem. Idag återstår cirka 5 procent av den ursprungliga arealen. Redwoodträden växer

snabbt med cirka 50 kubikmeter per hektar och år och föryngrar sig genom stubbskott på samma sätt som eucalyptus.

Trees of Mystery är alltså en besökspark, uppbyggd kring ett större bestånd bestående av främst redwood, men även sitkagran, douglasgran och jättetuja. Träden i parken är verkligen gigantiska med höjder på 80–90 meter. Välpreparerade vandringsstråk gjorde det enkelt att ta sig fram och pedagogiskt väl upplagt med tydliga informationsskyltar som berättade vad man såg. Här var mycket naturlära att inhämta, främst om de väldiga träden men även om mark, geologi, flora och fauna. Turistiskt sett var allt väldigt väl tillrättat. Dessutom fanns möjligheten att åka gondol uppe bland trädkronorna vidare upp till en bergstopp med utblick in mot bergslandskapet i öster och vyer västerut mot havet. Till parken hör även ett besökscenter och ett museum med föremål och presentationer av ursprungsbefolkningens olika kulturer.

Samma kväll åt vi en gemensam skogshugarmiddag på en sågverksrestaurang. Fotogra-

fen Greg Rumney visade bilder och berättade om huggarepoken för mer än 100 år sedan. Vi var många som köpte av dessa fantastiska gamla svartvita bilder som visade skogsarbetare tillsammans med enormt långa handsågar och träddimensioner som man inte tror funnits.

RESAN FORTSATTE SÖDERUT med ett kortare stopp i den lilla staden Scotia där de flesta byggnaderna i centrum var byggda i redwood. Härifrån tog vi oss sedan via Avenue of the Giants till den verkligt magnifika redwoodskogen Founders Grove där vi vandrade runt bland trädjättarna med Jan Hedberg som guide.

Förr gjordes cisterner ofta i redwood, liksom man idag tillverkar exklusiva badkar av detta träslag – dock inte av giganter av den typ som finns i Founders Grove. Redwoodträ är lätt och används ofta som ytskikt och paneler. Vi studerade en fallen jätte som uppskattades väga ungefär 450 ton och spirade som planta för så där 1 600 år sedan. Virkesvolymen beräknas till över 600 kubikmeter för ett enda träd. Tanken svindlar!

Amerika *innan Columbus*

Det finns en amerikansk historia som sträcker sig många tusen år tillbaka i tiden, långt innan Christofer Columbus "upptäckte" denna kontinent. Den låter sig dock inte enkelt sammanfattas på begränsat utrymme. Här är några glimtar.

AV **HANS HÖGBERG**, reseledare.

» **DE FÖRSTA AMERIKANERNA** tog sig över Berings sund någon gång mellan 40 000 och 18 000 år före Kristus. Man tror att människor nådde Sydamerikas sydspets 13 000 år före Kristus.

Vid tiden för Columbus upptäcktsresa 1492 tror man att de båda kontinenterna hade ungefär 100 miljoner invånare. Flest människor levde i Mellanamerika och i de nordvästra delarna av Sydamerikas bergstrakter. Gemensamt för båda dessa regioner är att de lämpade sig för jordbruk. Inkafolkets kultur var baserad på potatis medan Aztekerna och deras grannfolk i Mellanamerika odlade majs.

Folken där hade utvecklat högtstående kulturer. Staden Tenochtitlán – dagens Mexico City – hade vid spanjorernas ankomst mellan 200 000 och 500 000 invånare. Det sätt som den var uppbyggd och organiserad på överskuggade allt som fanns i Europa vid den tiden.

MAJSEN KOM ATT BETYDA MYCKET även för stora delar av centrala och östra Nordamerika. Urformen av majs är ett ganska oansenligt gräs med små kolvar. På något sätt upptäckte man att majsen gick att tillreda och äta och genom en idog urvalsförädling kunde man öka skördarna samtidigt som man skapade sorter som

klarade förhållandevis kärva klimat. Majsodlingen nådde Mississippidalen på 2 000-talet före Kristus och hade några hundra år senare etablerats i området kring de stora sjöarna.

Urfolket irokeser, som levde i de nordöstra delarna av dagens USA skapade ett odlingsystem kallat "de tre systrarna". Det gick enkelt uttryckt ut på att samodla majs, bönor och squash.

DE OLIKA FOLKEN LEVDE LÄNGE under en ständigt fruktan för sina grannar. Småkrig avlöste varandra och man bestäl varandra på födoresurser och ägodelar och tog fångar. Dessa togs ofta upp i stammen för att ersätta egna förluster. Man beräknar att Seneca-stammen vid något tillfälle till 60 procent bestod av tidigare krigsfångar och erövrade kvinnor och barn.

Mohawkhövdingen Hiawatha, som drabbats av olyckan att se alla sina barn dödas av fiender, startade en fredsörelse som resulterade i ett förbund bland Irokesfolken. Freden kom att bestå fram till dess att folken tvingades välja att alliera sig med antingen Frankrike eller England när den tiden kom.

Ett stort område i östra och centrala Nordamerika var ett bondeland med relativt avancerade samhällsstrukturer. Där fanns städer med tusentals invånare som behärskade stora arealer.



LÄNGRE VÄSTERUT, MELLAN nuvarande Mississippi-Missouri och Klippiga bergen, dominerade stäppfolk. Man jagade bisonoxar, som gav föda, kläder och material till verktyg. För att förbättra betet för bisonoxen och för att styra dem dit man ville ha dem satte man eld på prärien. Det är dokumenterat att prärien utvidgades, speciellt i öster, genom detta förfarande.

Den utbredda uppfattningen att Nordamerika var ett God's country, det vill säga ett jungfruligt land, har motbevisats av senare tiders forskning. Hela det väldiga området var i själva verket starkt kulturpräglad.

I VÄSTRA NORDAMERIKA FANNES kulturer som hade mycket litet gemensamt med dem på östra sidan om vattendelaren. Både språk och kultur skilde sig markant. Längs kusten levde man på vad havet och flodmynningarna hade att erbjuda. Innanför kusten fanns stora barrskogsområden. Här anlade man bränder för att skapa öppna ytor med bete för hjortdjur.

I vare sig Nord- eller Sydamerika fanns

Bild: Forest History Society.

djur som gick att tämja. Till skillnad från i Europa måste allt arbete utföras med mänsklig muskelkraft. Enda undantaget är lamadjuret i Sydamerika som kunde klövjas och som gav ull.

På prärierna, där man levde ett nomadiserande liv användes bisonhudar i kombination med klena slantar av contortatall för sina teepees, det vill säga tält. Det i USA frekvent använda ordet för contortatall, Lodge Pole Pine, härrör just därifrån.

I de torra områdena levde man stationärt i murade hus och anlade bevattningsanläggningar för jordbruk och fruktträd.

I VÄSTER DÄR DET FANNES VIRKE i överflöd byggde man i trä. Trädslagen Thuja och Chamaecyparis är lätt klyvbara även med primitiva verktyg.

Metaller utnyttjades knappast som material till redskap. Koppar användes för att göra ornament och prydnadsföremål, men är för mjukt för att göra yxor och knivar av.

När landet så småningom började koloniserar av européer blev övergrepp och folkmord det "normala" under lång tid. Det är först idag som Nordamerikas urbefolkning, genom Canadas och USA:s rättssystem, börjar återfå en del av sina ursprungliga rättigheter. I British Columbias huvudstad Victoria har till exempel delar av innerstaden överförts i urbefolkningarnas ägo och allt fler arbetar för att lyfta fram historien innan kolonisationen. ●



Ann och Richard Hanschu har två gånger tilldelats umärkelsen *Tree Farmer of the year*. Här tillsammans med reseledaren, Jan Hedberg, i mitten. Foto: Sven Ivarsson.

Hemma hos skogsägarna Ann och Richard Hanschu

Ann och Richard Hanschu i Little Beaver Creek i Oregon äger cirka 200 hektar produktiv skogsmark dominerad av douglasgran. Bestånden har uppkommit genom självföryngring under 1920- och 1930-talen.

AV **ANN-KRISTIN UNANDER** OCH **LARS-ROBERT LUNDGREN**, resedeltagare

» **DERAS AMBITION** har varit att försöka köpa in mer skogsmark.

Skogsmarkspriserna ligger för kalmare på omkring 60 000 kronor per hektar.

Bestånden med douglasgran har nu gallrats 2–3 gånger och röd ceder har börjat växa in underifrån.

Röd Ceder betalas med 3 000 kronor per kubikmeter, douglasgran med ungefär hälften. Det som är mest lönsamt är att sälja stolpar, som kan betinga ett pris av 16 000 kr styck. När de upp till 47 meter höga stolpträden ska fällas, måste först marken jämnas till. Det får vare sig finnas stenar eller stubbar inom fällområdet, vilket annars ofelbart skulle slå sönder stolpen.

INGEN AVVERKNING FÅR SKE inom 15 till 20 meter från ett vattendrag. Paret Hanschu hade en egen policy att inte avverka närmare än 30 meter.

Richard och Ann är två mycket engagerade skogsägare och arbetar för att sprida kunskap



Kollegor. Ann och Richard utbytte skogliga erfarenheter med svenskarna. Foto: Sven Ivarsson.

om skog och skogsbruk till allmänhet och skolklasser.

De har ställt i ordning en pedagogisk slinga i skogen där de visar återväxt, skogsskötsel, avverkningsskog – även en hel del skogshistoria.

Genom sitt engagemang har de två gånger blivit tilldelade utmärkelsen Tree Farmer of the year.

Vi svenskar blev förvånade att höra att det, trots att deras marker ligger inom den brandbenägna delen av västkusten, går det inte att teckna skogs- eller brandförsäkring. ●



Tidiga timmerbilar med solida gummihjul i Sierra Nevada på 1920-talet. Bild: FHS.

Imponerande satsning på skogshistorisk forskning och dokumentation

Under USA-resan träffade svenskgruppen också Doug Decker, styrelseledamot i Forest History Society. Det är något av en motsvarighet till vårt Skogshistoriska Sällskap men har ett större uppdrag – och oändligt mycket större resurser.

AV LARS KLINGSTRÖM

FOREST HISTORY SOCIETY, FHS, har 900 medlemmar, åtta heltidsanställda och en årsomsättning som under verksamhetsåret 2016–17 uppgick till cirka tre miljoner dollar.

– Initiativet till FHS togs 1946 av industrimannen Frederick K Weyerhaeuser och historikern Theodore C Blegan, berättade Doug Decker. Syftet var att samla kunskap om och dokumentera den nordamerikanska skogsindustrins historiska arv. Det har vi sedan fortsatt med och förfogar idag över ett omfattande arkiv med historiska fotografier, nedtecknade berättelser, bibliografisk information och arkivsamlingar. Allt är tillgängligt via den forskningsportal som finns på vår hemsida.

FHS är idag en väl etablerad källa till kvalificerad information om nordamerikansk skogshistoria. Arkiven nyttjas av en bred grupp

användare: universitet, forskare, företag, markägare och författare för att nämna några.

– Vår ambition är att vara den ledande kraften inom ämnesområdet skogshistoria. Vi uppmuntrar akademiska studier om skogs- och naturvårdshistoria och arbetar för att sprida kunskaperna vidare.

– Alla frågor som har med skog och skogsbruk att göra har blivit allt mer komplexa vartefter vi fått allt större kunskap om sambanden i naturen. Det är därför viktigare än förmodligen någonsin att hålla de historiska erfarenheterna levande för framtiden, avslutar Doug Decker.



Juli 1944. Den väldiga douglasgranen har apterats. Mätaren har just noterat dess kubikinnehåll på stockändan: 71,864 ft (bm). Bild: FHS.



FOREST HISTORIC SOCIETY har ett motto som man använder sig av i alla sammanhang: “By understanding our past, we shape our future”. Det framstår som i hög grad applicerbart även här i Sverige.

Forest History Society

FHS är en intresseorganisation som är öppen för alla med intresse för skogshistoria – såväl privatpersoner och företag som organisationer av olika slag.

Verksamheten leds av en styrelse sammansatt av akademiker, skogligt yrkesverksamma personer och företagsledare från USA och Kanada.

SHS är knutet till Duke University i Durham, North Carolina. Där uppför man nu en ny byggnad, anpassad för verksamheten som kommer att stå klar 2019.

SHS finansieras genom bidrag från privatpersoner, fonder, donationer och sponsorer till speciella projekt. Under verksamhetsåret 2016/2017 uppgick sådana bidrag till nästan 263 000 dollar, alltså cirka 2,3 miljoner kronor. www.foresthistory.org



Emmy-nominerad film

FHS producerade under 2016 dokumentärfilmen *Americas First Forest*. Filmen beskriver hur den tyske skogsmannen Carl Schenk på 1890-talet hjälpte till med att restaurera skövlade skogar i North Carolina och grundade USA:s första skogsskola. Han bidrog också till att dra igång miljörörelsen i landet.

Filmen har fått stor uppmärksamhet och visats på public tv över hela landet. Man räknar med att omkring 2 miljoner amerikaner nu har sett filmen. *Americas First Forest* var också nominerad för utmärkelsen Emmy i dokumentärfilmklassen.



Vancouver Island – skog, berg och ett rikt djurliv

Efter tolv dagar längs USA:s västkust fortsatte färden med flyg till Vancouver Island, British Columbia, för dem som valt att förlänga resan till Kanada.

AV JAN HEDBERG

» **UTGÅNGSPUNKTEN VAR VICTORIA**, den charmiga huvudstaden på Vancouver Island. Besöket inleddes med ett besök vid provinsmuseet för British Columbia med intressanta utställningar om natur, kultur, inuiter, skog samt en mycket intressant avdelning för klimatförändringarna. Den världskända trädgården Butchart gardens på 22 hektar, och med cirka en miljon besökare per år, imponerade.

Norröver på ön fick vi uppleva en rekonstruktion av en träbro, en så kallad ”trestle”, som var en vanlig brokonstruktion både i USA och Kanada under järnvägarnas första tid på 1800-talet. Vi besökte också ett skogsmuseum där vi fick åka tåg på en rundbana och ta del av byggnader och maskiner samt annan skogshistoria.

PÅ VÄSTKUSTEN, utanför Port Alberni har ett gäng skogsentusiaster väckt liv i ett gammalt ångdrivet sågverk från 1880-talet. Där finns också en ”steam-donkey”, en ångmaskin på stockmedar som revolutionerade skogsbruket på västkusten i Nordamerika. McLean Mill and logging show är sedan några år en turistattraktion under sommarhalvåret. En ytterligare upplevelse var gammelskogen, ”Cathedral grove” med häftiga douglasgran och ceder.

Gruppen fick också träffa fyra svenskar som verkat under lång tid i Kanada. Det var gotlänningen Sven Josefsson, 88 (se särskild artikel), julgransodlaren Ingemar Karlsson, 92, professor emeritus Staffan Lindgren och forskaren Caroline Josefsson från universitetet i Nanaimo.

Staffan Lindgren är entomolog och nybliven pensionär. Han har bott och verkat i Kanada i mer än 40 år och har unika erfarenheter av de jättelika angreppen av barkborre, ”mountain pine beetle”. Den har fram till nu skadat 18 miljoner hektar contortaskog och förstört mer än hälften av virkesvolymen i dem. Staffan mötte upp och höll en eminent föreläsning om vad som orsakat angreppen, dagsläget och konsekvenserna.

EN AV RESANS HÖJDUNKTER BLEV dagsutflykten ti fastlandet med båtresa och besök i ett ensligt beläget indianreservat sju mil från närmaste väg. Där fick gruppen ta del hur grizzlybjörnar fångar lax som vandrar uppför floden för att leka. Det var fascinerande att se



Bilder: Jan Hedberg

dem lära sina ungar att fiska. Under båtfärden till och från reservatet fulländades vildmarksupplevelserna av valar, tumlare och sjölejon. ●

Fakta Kanada

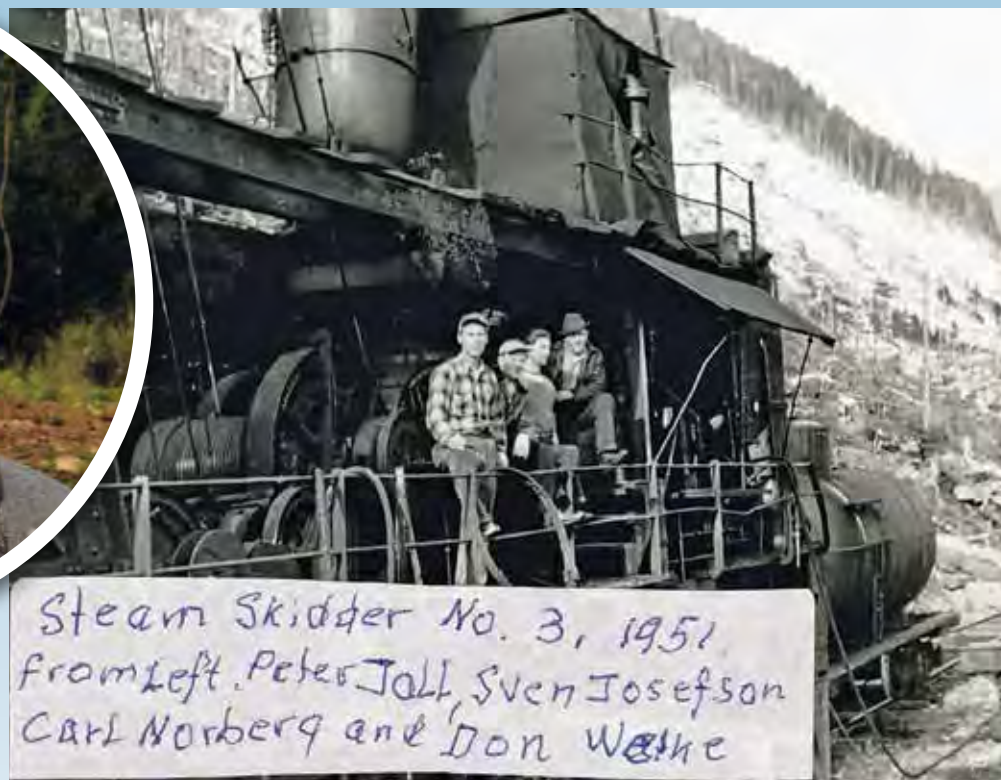
Kanada är världens till ytan näst största land och, världens största skogsbruksland sett till ekonomi. Jämfört med Sverige är landarealen 22 gånger större och där finns 16 gånger mer skog.

Det är ett land med fascinerande natur och stora klimat- och vegetationsskiftningar. Vancouver Island, längst i väster, är ungefär tio gånger större än Gotland.

Det milda klimatet och nederbörden ger goda förutsättningar för de tempererade regnskogar som sträcker sig från Kalifornien till Alaska. Det för Kanada ovanliga klimatet, gör Vancouver Island till en populär plats för många pensionärer som flyr det stränga vinterklimatet i landets inre delar.



Svens första "riktiga" jobb i sitt nya hemland var som "choker" vid en ångdriven vinsch på en avverknings-trakt på Vancouver Island.



Sven "hittade hem" på Vancouver Island

Gotlänningen Sven Josefsson, 88, flyttade till Vancouver Island i provinsen British Columbia 1951. Han kände redan från början att han ville stanna och kom sedan att ägna hela sitt yrkesverksamma liv åt skogen, i början vid en "steam skidder", senare som timmerbilsförare.

AV JAN HEDBERG

» **SVEN VÄXTE UPP I BYARNA** Guldrupe och Lokrume strax norr om Visby. När han bara var tre år gammal omkom hans pappa i en hästolycka. Tio år senare gick också hans mamma bort. Sven var då 13 år gammal och han växte sedan upp hos nära släktingar.

Sjutton år gammal tog han värnning vid Kungliga Svea Ingenjörskår där han blev kvar i fyra och ett halvt år.

– Jag hade hela tiden god kontakt med min kusin Karl Norberg, som hade lämnat Sverige för Kanada och slagit sig ner i provinsen Alberta. Han övertalade mig att komma över jag också. Det fanns gott om arbeten för dem som var beredda att ta i, skrev han i sina brev. Och jag nappade. Det lät utan tvekan mer spännande att söka sig en framtid i Kanada än att gå på Ing 1 och harva.

SVEN TOG TÅGET TILL BREMERHAFEN i Tyskland där han steg ombord på en Salénbåt med destination Halifax i östra Kanada.

– Det var 1 400 emigranter ombord, minns

han. Vi bodde mycket primitivt och sov i militär-sängar som fyllde fyra våningar på fartyget. Resan gick bra och den 15 april 1951 steg jag iland i det som skulle komma att bli mitt nya hemland.

Därefter fortsatte han resan med tåg. Resan tvärs över kontinenten till Langley utanför Vancouver på västkusten tog fem dygn.

– Det låg fortfarande snö på den stora prärien som vi färdades över, men när tåget närmade sig Vancouver lyste gräset grönt. Jag kände direkt att här vill jag stanna och leva.

– Kusin Karl mötte vid järnvägsstationen och jag fick sedan bo hemma hos honom. Sommaren ägnade vi åt att plocka jordgubbar och hallon. Men fram emot hösten kände vi att det var dags att gå vidare.

DE HADE HÖRT TALAS OM ATT det fanns skogsjobb på Vancouver Island. I en Studebaker Dictator av 1934 års modell, tog de därför färjan över till Vancouver Island och vidare till Port Alberni på västkusten. De nådde fram i skymningen och sökte direkt upp skogsföretagets anställningskontor. Där fick de instruk-

tioner att så snart som möjligt infinna sig vid "Camp A", ett par mil söder om Port Alberni.

– Vi gav oss iväg direkt och kom fram vid midnatt. Då var det för sent att gå in i lägret så vi övernattade i bilen. Då vi vaknade på morgonen hängde molnen lågt. När solen steg upp och de började lösas upp såg man skog både över och under molnslöjorna. Det var gudomligt vackert, det vackraste jag någonsin sett. Jag tyckte det var som att få en glimt av paradiset.

Möjligen var det de upplevelserna som fick honom att därefter ägna sitt yrkesliv åt skogen.

– Första jobbet var som "choker" vilket handlade om att sätta fast vajrar på de stockar som skulle vinschas ut från avverkningarna. Lönen var en dollar per timme. Det höll jag på med i två år.

DÄREFTER BÖRjade HAN JOBBA vid en "steam skidder", det vill säga en ångdriven vinsch. Med dess hjälp lunnades stockarna fram till de tillfälliga järnvägar som på den tiden anlades fram till avverkningstrakterna.

– Oftast fanns det tre steam skidders på de



Det mesta är storskaligt i Kanada. Men förmodligen tyckte Sven (till höger) och hans medhjälpare att det här lasset var värt att dokumentera.

avverkningsplatser jag jobbade vid. Vi hann med att lasta omkring 20 järnvägsvagnar per maskin och dag. Det innebar att vi skickade iväg omkring 60 vagnar per dag ner mot havet. Där buntades stockarna ihop och tippades i vattnet för att senare bogseras iväg till något sågverk.

Det här jobbet höll Sven på med fram till 1957 då man istället gick över till lastbilstransporter.

– Det är intressant att tänka tillbaka på att jag fick vara med om några år under ångmaskinspoken i skogsbruket, säger han. Sen fick jag också vara med och avsluta järnvägsepoken då vi rev upp rälsen från de sista skogsbanorna.

Därefter började Sven som lastare. Det höll han på med under något år innan han blev chaufför på heltid.

– Lassen var tunga och vägarna dåliga. Punkteringar var regel, ibland flera per dag. Siktet var satt på cirka 70 kubikmeter per lass, men det var ju svårt att kolla. Rekord-lasset vägde 132 ton och resulterade i fyra förstörda däck innan ekipaget nått fram till flottlägningsplatsen.

Sven fortsatte att jobba som chaufför fram till 60-årsåldern då han gick över till att vara transportledare. Vid 63 års ålder gick han i pension.

IDAG BOR SVEN JOSEFSSON i Parksville på Vancouver Island. Hans fru gick bort i början av 2017. Han har hälsat på hemma i Sverige många gånger under åren. Nu senast i somras. Då hade han uttryckt en förhoppning om att se ett modernt sågverk och maskinell skogsavverkning. Så blev det också.

Både Siljanssågen i Blyberg och ett av Mellanskogs avverkningslag i trakten av Bingsjö fick ett besök av denne nestor med så intressanta och spännande erfarenheter från storskogsbruk av kanadensisk modell. ●



Foto: Jan Hedberg

Kinsol Trestle:

Imponerande träkonstruktion

Sådana här träbroar var en gång vanliga i både USA och Kanada.

De kallas "trestle", som i direkt översättning betyder bock. Bron består således av ett antal bockar som fogats samman med varandra.

AV LARS KLINGSTRÖM

De flesta trestles byggdes i järnvägarnas barndom på 1800-talet, men man fortsatte att uppföra broar av den här typen också under 1900-talets första årtionden. Trestle-broarna uppfördes i avsikt att vara temporära. När trafiken på banan väl öppnats skulle den användas för att transportera mer beständigt byggmaterial till platsen. Men många trestles blev kvar och gjorde god tjänst ända in i sen tid.

Svenskgruppen besökte en sådan på Vancouver Island, den nyligen restaurerade Kinsol Trestle. Den byggdes 1920 och är 44 meter hög och 188 meter lång. Sista tåget passerade på den 1979 och därefter fick den göra tjänst som gång- och cykelbro för vandrarna och cyklisterna på Trans-Canada-Trail. Den imponerande träkonstruktionen blev där en ytterligare uppskattad sevärdhet längs denna turistled.

Men tidens tand nötte på den och till slut ansågs den allt för riskabel att beträda. Många trodde nog att ödet var beseglat för Kinsol Trestle. Men starka krafter ville annat. Ett välrenommerat brittiskt bolag fick i uppdrag att undersöka möjligheterna att restaurera bron. Efter att ha provborrat stock för stock kom man fram till att virket i den till 80 procent var intakt och att det skulle vara möjligt att rädda bron.

Arbetet inleddes och år 2011 började den 91-åriga bron sitt nya liv. Kinsol Trestle är idag en av mycket få återstående broar av sitt slag i världen och ett värdefullt minnesmärke från det moderna skogsbrukets barndom. Restaureringen kostade nästan sex miljoner us-dollar vilket man ser som en investering i den framtida satsningen på rekreation och turism i regionen.



I skogrika områden uppfördes trestle-broarna uteslutande i trä, men på andra håll användes ofta stål. Fortfarande finns trä-trestles i bruk i västra USA och Kanada.



Skandinaviska skogsarbetare dominerade då Nordamerikas skogar exploaterades

För lite drygt hundra år sedan var Chicago Sveriges ”andra stad” näst efter Stockholm. Där bodde då cirka 100 000 utvandrade svenskar. Under åren 1850 till 1930 utvandrade 20 procent av Sveriges befolkning. Många sökte sig till de stora skogsavverkningar som inletts på 1860-talet. Sedan följde de med timmerfronten västerut ända tills den nådde de mäktiga skogarna vid StillaHAVSKUSTEN.

AV LARS NORDSTRÖM

» **KULMEN FÖR UTVANDRINGEN** inträffade år 1880 då hela 300 000 människor sökte sig till USA och Kanada. Det var alltså innan Sverige industrialiserades och urbaniserades och innebar att majoriteten kom från landsbygden. De flesta av dem kom från gårdar där skogsbruk ofta utgjorde en del av männens vintersysslor. I Amerika var det många av dessa svenskar som letade sig upp till delstaterna runt de stora sjöarna. Där var det på den tiden lätt att hitta arbete i skogen.

Skogsavverkningar hade kommit igång längs Atlantkusten redan efter den amerikanska självständighetsförklaringen 1776. Men knappt hundra år senare hade man blivit tvungen att se sig om efter nya skogar. De hittade man dels i

Pennsylvania, men framförallt runt de stora sjöarna – i Michigan, Wisconsin och Minnesota.

EFTER INBÖRDESKRIGETS SLUT 1865 kom verksamheten igång. Den underhållande historikern Stewart H. Holbrook beskriver i sin klassiker *Holy Old Mackinaw* från 1946 vad som sedan hände vid de stora sjöarna:

”Vem av skogsbolagscheferna det var som drog igång massimporten av skogsarbetare från de skandinaviska länderna är svårt att säga, men det råder ingen tvekan om vem det var som blev den störste entreprenören av dem alla. Han hette Louie Sands och var själv skandinav och en av de största driftsledarna i Manisteedistriktet i Michigan. Louie såg till att det kom både tåglaster och

båtlaster med skandinaver. Före år 1900 var det omöjligt att hitta en enda svensk i Michigan som aldrig hört talas om Louie Sands. Personer som var med på den tiden berättar att den klassiska ursäkten som en svensk skoghuggare använde sig av när han skulle säga upp sig i ett läger i Michigan eller Wisconsin var: *”Ay tank Ay jumpy dis job an’ go work for Louie Sands.”*

”SCANDIES” VAR DUKTIGA i både skogen och i sågverken. Stora, starka och kunniga och beskedliga så länge de var rikligt försedda med nymalet snus, gav de sig på fyrtio tunnland resliga furor och högg som tusan tills allt strax låg på backen. De åt som vargar. De åt mer än de fransktalande kanadensarna, men det var de



Vänstersidan: På denna omlastningsplats ser man hur donkeyn till höger i bilden har lunnat stockarna till ett sluttande plan, varifrån stockarna sedan rullas ner på tomma järnvägsvagnar.

Till vänster: Steam donkeyn kom att revolutionera skogsbruket i Fjärran västern mot slutet av 1800-talet. Stark, flyttbar och mångsidig effektiviserade den produktionen avsevärt. Med ångkraftens ankomst försvann oxar och hästar snabbt från skogen.

Nedan till vänster: Med ånglok kunde timret snabbt, billigt och effektivt forslas ut ur skogen. Dessa tillfälliga skogsjärnvägar flyttades ständigt till nya avverkningsområden. Många som arbetar i skogen var rallare.

Nedan: Avverkning av Douglasgran i Oregon vid förra sekelskiftet. Huggarna jobbade alltid parvis. Apteraren kapar stammen i rätt längder. Allt arbete gjordes med yxa och såg.



värda. De var villiga att jobba överallt, i alla sorters väder, men de föredrog skandinaviska förmän och arbetslag som var vana vid vikingar. När skogen började ta slut i Michigan, fanns det lika många skandinaver som kanadensare i skogsbruket. En kort tid efteråt, när timmeravverkningen nådde sin kulmen i Wisconsin och Minnesota, utgjorde skandinaverna den till antalet klart dominerande gruppen både i skogen och på sågverken.

Det är osäkert om de amerikanska skogsbolagen vid de stora sjöarna verkligen aktivt rekryterade skandinaver i Norden, men att den accelererande avverkningen råkade infalla under precis samma årtionden som emigrationen från de nordiska länderna var som störst – och att många av dem också sökte sig till precis samma områden – är ett obestridligt faktum. Så vitt artikelförfattaren vet, är de skandinaviska skogsarbetarnas historia runt de stora sjöarna ännu inte ordentligt dokumenterad.

DET ÖDE SOM TIDIGARE DRABBAT skogarna vid Atlantkusten – att man högg tills träden tog slut och sedan bara flyttade vidare – upprepades vid de stora sjöarna. Återigen måste skogsbolagen se sig om efter nya, oexploaterade områden. Det fanns träd att fälla i södra i USA, men det är osäkert om skandinaverna i någon större omfattning blev en del av de



Lars Nordström bodde tidigare i Oregon under drygt tre årtionden, och var där ordförande i organisationen Swedish Roots in Oregon, som efterforskar och dokumenterar svenskarnas historia i delstaten. Han deltog i Skogshistoriska Sällskapets resa längs den nordamerikanska västkusten som en mycket initierad ciceron.

relativt kortvariga avverkningarna i det heta klimatet söderöver. Istället vände de nog blickarna mot Fjärran västern – de stater som låg allra längst bort vid Stilla havets kust.

Till Portland hade järnvägen anlänt 1883 och hela Oregonterritoriet började sedan öppnas. Mellan 1880 och 1940 utgjorde skandinaverna den klart största invandrargruppen i Oregon och Washington.

LÄNGS STILLAHAVSKUSTEN STRÄCKTE sig ett långt, fantastiskt rikt barrträdskälte från norra Kalifornien, upp genom Oregon, Washington, British Columbia (i Kanada) ända upp till Alaska. I detta milt tempererade, nederbördsrika område var träden större och skogarna tätare än på någon annan plats i USA. Medelåldern på skogen låg någonstans mellan 300 till 500 år. Det hävdas att biomassan per hektar i de orörda skogarna var dubbelt så hög som den är i tropisk regnskog.

Skogarna på ömse sidor av Columbiafloden, som i skogsbältet utgör gränsen mellan Oregon och Washington, utgör fortfarande USA:s mest produktiva skogsmark.

I Fjärran västern rådde helt andra förhållanden än vid de stora sjöarna och man måste utveckla en helt ny avverkningsteknik. Terrängen var

kraftigt kuperad, vintrarna milda och regniga och träden enormt stora.

UNDER AVVERKNINGENS GULDÅLDER, åren 1880 till 1930 blev ångmaskinen snabbt kung i skogen. Det fanns huvudsakligen två slags ångmaskiner. Dels Donkeyn, som svenskarna kallade den lilla, flyttbara och oerhört starka ångmaskin (eng. steam donkey) som användes för att lunna stockar, dels ångloket som forslade ut stockarna på tillfälliga skogsjärnvägar.

Det var hit många svenskar, norrmän och finländare kom för att hugga. En del hade följt med när skogsbolagen flyttade västerut från de stora sjöarna, resten kom direkt hemifrån. Det finns ingen officiell amerikansk statistik som man idag kan peka på som visar att skandinaviska skogsarbetare verkligen var i majoritet även ute vid Stilla havet, men det finns en rad indicier som tyder på att det var så.

Bland skandinaverna utgjorde svenskarna den största gruppen, och bland dem var det kanske flest värmälningar.

GLIMTAR FRÅN DENNA SKOGSHISTORIA har jag försökt fånga i boken *Skoghuggarna i Fjärran västerns skogar: En unik svensk utvandringshistoria* som kom ut 2016. ●

vid de båda familjeägda sågverken Hull & Oaks och Starfire Lumber. Båda var utvalda på grund sin specialisering på riktigt långa och grova dimensioner.



Långa plank och grova dimensioner

HULL & OAKS ANDADES industrimuseum och var intill nyligen ångmaskindrivet, pannorna finns till och med kvar. Man har som specialitet låånga stockar av Douglasfir. Plank sågades normalt i dimensioner upp till 12 x 36 cm (grövre på beställning), bjälkar upp till 18 x 84 cm.

STARFIRE LUMBER, VAR ETT modernare sågverk och hade som specialitet grova stockar på upp till 3 meters diameter. Men då bara 9,3 meter långa! Man hade verkligen grejor som kunde hantera sådana bamsingar, från truckar via barkningsmaskin till sågen med dess jättestora "gap". Man sålde sitt virke otorkat, men råhyvlade merparten av produktionen till beställt mått. Hur detta sedan fungerade i praktiken var upp till kunden. Oftast bygger man in otorkat virke i konstruktionerna, som sedan får stå under tak och torka ihop en tid innan slutbyggande sker.



I Oregon är Starfire Lumber en av få sågar som kan ta grova stockar. Många sågverk kapabla att ta jättestockar har lagts ner, inte minst sedan de federala och delstatliga skogarna slutat avverka "first growth", det vill säga naturligt etablerad skog. Ännu sker dock viss avverkning i sådan skog hos privata ägare och där finns Starfire Lumbers nisch.

BÅDA ANLÄGGNINGARNA VAR BANDSÅGVERK
och i Hull & Oaks slipkammare gladdde oss en gammal reklamaffisch från Uddeholm. Man räknar sina anor till 1937. Starfire startades 1983 och drivs nu av grundarens sonson, Sean Smith, som entusiastiskt guidade oss genom sägen. Han var med rätta stolt över att visa sitt företag för en svensk skogsdelegation. ●



DET VAR SVÅRT ATT FÅ TYDLIGA SVAR om intäkter och kostnader – man var troligen mer van

vid turistiska besökare än vår grupp – så min kommentar får bli: Sedan länge finns en efterfrågan på mycket grova trävarudimensioner och även extremt långa bitar. För sådant virke kan man ta mycket bra betalt.



Större men svagare organiserad

AV ÅKE BARKLUND

Skogspolitiska kommitté, där jag satt med, beskrev vi utöver Sveriges, också några andra länders skogsförhållanden. Jag skrev avsnitten om USA och Kanada vilket innebar ett visst pluggande. Initialt gjordes sifferjämförelser med Sverige, typ: USA:s befolkning 245 miljoner – 29 gånger större än Sveriges. USA:s produktiva skogsmarksareal, 192 miljoner hektar är 8 gånger större än Sveriges. Trävaruproduktionen, 85 miljoner kubikmeter, är 7 gånger större än Sveriges, varav löv, 19 miljoner kubikmeter, är 75 gånger större än Sveriges. USA:s produktion av träbaserade skivor – 36 miljoner kubikmeter är 28 gånger större än Sveriges.

HÖSTEN 2005 VAR JAG MED och ordnade en studieresa för KSLA till Washington DC där vi under en vecka träffade ett antal myndigheter, organisationer, tankesmedjor och företag. Vi hade bland annat förberett frågor om skogsproduktion kontra naturvård och jämförelser mellan vår Gudrunstorm 2005 och deras Katrina, samma år.

De båda stormarna fälldes vardera cirka

Vi gjorde också andra jämförelser mellan våra båda länder. I Sverige är lagarna för skog och naturvård nationella. USA har kraftfull federal naturvård, men i huvudsak delstatlig skogspolitik vilket leder till juridiska krockar – till stor glädje för advokaterna.

Att man inte visste säkert, gav en bild av USA:s svagt organiserade skogssektor. Däremot hade det säkert gått åt en hel del insektsmedel när man duschat fälld skog för att minska risken för insektsutbrott. Mycket hade också bränts på plats. ●



Jägmästarstudenterna i klass 16/21:

– Vi vill gärna se mer av praktisk utbildning i skogshistoria

Jägmästarprogrammet har en kurs i slutet av första året som kallas Sverigeresa Norr där färderna går från Lycksele upp till Kvikkjokk och därefter ner till Strömsund. Första veckan tillbringades till stor del i Lycksele och en av dagarna var vi i Sveaskogs ekopark Jovan.

TEXT OCH BILD: **ELLIKA HERMANSSON OCH MATHILDA BERTILS**, skogsstudenter.

» **DAGEN BÖRJADE MED SAMLING** i utkan-
ten av ekoparken. Doften av eldad ved
och kokkaffe värmde ända in i själen
denna ganska tidiga och lätt regniga morgon.
Framdukat på skärbrädor var två fåltkni-
var, saltat sidfläsk och rundknäckebröd.

Vi fick det serverat på samma sätt som
skogshuggarna på 1800-talet, innan kockorna
introducerats i skogsbruket. Det fläsk de åt var
importerat från Nordamerika och hade extra
mycket fett på sig för att ge mycket energi och

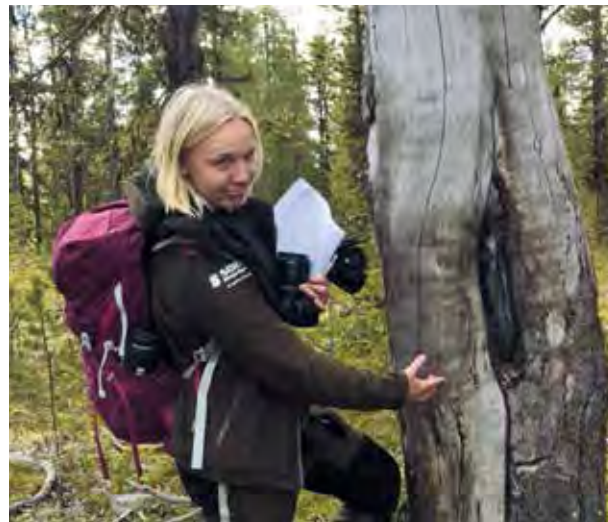
ork för att klara de tuffa dagarna i skogen.

Under tiden vi åt av fläsket och brödet fick
vi lyssna till Lars Östlund och Anna-Maria
Rautio. De berättade om hur samerna levde
under 1600-talet och framåt och om hur det
var för de skogsarbetare som dök upp i skogarna
vid mitten av 1800-talet. Senare i tiden, en
bit in på 1900-talet, också om villkoren för de
kvinnor som skötte mathållningen i skogsar-
betarbackerna. Lars och Anna-Maria fängade
våra intressen snabbt och vi lyssnade ivrigt.

Det rädde delade meningar om brödet,
men alla uppskattade att få smaka
samiskt barkbröd.

DÄREFTER VANDRADE VI LÄNGRE IN i ekopar-
ken och stannade vid träd med tydliga spår av
samiska barktäkter. Anna-Maria och Lars berät-
tade där om vad barken kunde användas till.
Vi fick lära oss om matbarktäkter och kolmis-
barktäkter (fodral för mat och senor).

Samernas traditioner och kultur har blivit
förändrad och till vissa delar bortglömd på



Mathilda Bertils, vid en mycket gammal torrtall
med ett väldigt tydligt brandljud.

Alla lät sig väl smaka av skoghuggarlunchen med
”amerikanskt fläsk”.

Anna-Maria Rautio berättade levande om hur samerna
i alla tider utnyttjat skogen. Bark var ett viktigt inslag i
kosten. Det tunna skiktet mellan veden och ytterbarken
är rik på kolhydrater och C-vitamin.

grund av kolonisationen av Norrland och av
hur Sverige genom tiderna har behandlat dess
urfolk. Föreläsarna hade tagit med sig barkbröd
som vi fick smaka på.

Det vi tog del av under den här dagen
satte sina spår hos oss studenter! Att kriga med
myggen var inte något större problem när vi
fick lyssna till de intressanta historierna om hur
samerna hade gått till väga för att själva finna
mat och hitta bra betesmarker för renarna.

När vi hade kikat närmre på barktäkterna
åkte vi vidare till en del i Jovan där vi fick
luncha vid kilstensbryggor som var byggda
för flottning. Att det finns så mycket historia
på, för de flesta, helt okända platser är impone-
rande och vi blev alla intresserade av att få
höra mer om den.

DET SISTA STOPPET FÖR DAGEN var vid en
cykelstig. För oss är vägar så självklart att vi
inte reflekterar över varför de är just där de är.
Anna-Maria och Lars berättade att det från
1920-talet fram till 1950-talet, var ett viktigt
projekt att anlägga cykelstigar för att underlätta
för dem som jobbade i skogen att ta sig fram.
De som byggde cykelstigarna hade dåligt betalt
och i folkmun kom de att kallas ”svältsnören”.
Cykelstigarna utnyttjades inte bara av skogs-
bruket utan bidrog också till att knyta ihop
bygderna. Det här var ju innan vägnätet i norra
Sverige var utbyggt. I närheten av den gamla
cykelstigen fanns fångstgropar och en tjärdal
som vi också fick lära oss mer om.

FÖR DE FLESTA STUDENTER ÄR BEGREPPET
”skogshistoria” helt nytt när de stöter på det i
jägmästarutbildningen. Det är något som inte
tidigare har behandlats vare sig på grundskole-
eller på gymnasienivå. Många studenter har



Ellika Hermansson skrev artikeln tillsammans
med Mathilda Bertils, ovan.

tidigt tagit del av både forn- och kulturläm-
ningar, men inte förrän på Skogis fått höra om
deras koppling till det svenska skogslandskapet.

Vår studiekamrat Kristoffer Genlund, som
själv är skogsägare, berättade att han stött på
cykelstigar vid en inventering i sin skog. Men
inte förrän Lars Östlund och Anna-Maria
Rautio berättade om dem i Jovan kopplade
han till vad de faktiskt var.

HAN BERÄTTADE VIDARE ATT han var djupt impo-
nerad av dagen och tror att en vidare kunskap
om skogshistoria är viktig och värdefull i hans
framtida yrkeskarriär som jägmästare.

– Som virkesköpare eller avverkningsledare
är det bra att veta mer hur marken använts
längre tillbaka i tiden. Dels om hur det påverkar
dagens virkesproduktion, dels för att minska
risken för att förstöra någon fornlämning vid
avverkning eller markberedning.

– Jag bär med mig av vad jag lärde i ekopar-
ken till framtiden, det var jättebra, sade Sandra
Pettersson. Hon ansåg att hon lärt sig mycket

under dagen, sådant som hon tidigare inte
reflekterat över.

– Det var en fullspäckad dag som var
intressant från början till slut. Jättebra före-
läsare som var riktigt kunniga inom området.

Många jägmästarstudenter håller med
Sandra och Kristoffer om att det är viktigt
att känna till skogshistorien i deras framtida
yrkesverksamhet inom skogsbranschen. Man
anser också att det överhuvudtaget är ett
mycket intressant ämne.

IDAG FINNS DET MASTERKURS inom jägmästar-
programmet som har huvudfokus på skogs-
historia. Utöver det finns det vissa kurser på
grundnivå som väver in skogshistoria indirekt
eller direkt i kursen. Vad många saknar är mer
praktisk undervisning i ämnet. Det är en helt
annan sak att på plats i skogen, till exempel
diskutera hur man undviker att skada forn-
lämningar än att läsa om det i en bok eller
höra det från en föreläsare.

Vi anser att skogshistorien är viktig att
känna till för att undvika att begå samma
misstag som tidigare gjorts. Att vi har fått en
inblick i hur samer har blivit behandlade av
den svenska staten och hur forn- och kultur-
lämningar hanteras av dagens skogsbruk är
ovärderligt för framtida generationer. Det är
något vi måste ha kunskaper om för att vi
som färdigutbildade jägmästare ska kunna
ha möjlighet att bevara dessa på bästa sätt.

Vi ser det vi fick vara med om under
Sverigeresa Norr som en otroligt viktig del
av vår utbildning. Den gav oss perspektiv på
den verklighet som finns utanför Umeå, där
vi vanligtvis håller till. ●



Bondeskogsbruk i tolv generationer

En skogsgårds historia är också Sveriges. I fallet Östragården i byn Runtorp går historien tillbaks till 1624, när gården grundades efter att byn hade bränts ner under Kalmarkriget år 1611. Och gårdens historia, den kan ägaren **Jan-Olof Thorstensson** berätta om.

TEXT OCH BILD: **MATS HANNERZ**

» **HAN ÄR ETT VÄLKÄNT NAMN** i skogs-kretsar genom sina engagemang i skogsägarrörelsen, både på Södra och centralt i Sverige. Jan-Olof är dessutom en hängiven historieförvaltare som har grävt fram mantalslängder, domstolsprotokoll och husförhörlängder tillbaks så långt som till 1539. När Skogshistoriska Sällskapet besökte Runtorp söder om Kalmar hade Jan-Olof också berättarsällskap av Peter Danielsson, mångkunnig historiker från Kalmar Länsmuseum.

Jan-Olof kan namnen på alla ägare tillbaks till 1624. Han räknar ut att han är den tolfte generationen, och den trettonde är redan på in-

skolning beredd att ta över när han pensioneras. Alla generationer är inte förfäder, men sedan mitten av 1700-talet har gården gått i obrutet arv i samma släkt.

Genom de historiska arkiven har Jan-Olof kunnat kartlägga både befolkning och markanvändning ner på detaljnivå. Hela byn Runtorp omfattar cirka 2 500 hektar fördelat på 3 ½ mantal. Det är en levande skogsby med ett 80-tal invånare idag, både unga och gamla. Sin storhetstid hade den i slutet av 1800-talet när den befolkades av 350 personer. Därefter har den successivt tomts i takt med urbaniseringen. Runtorp klarade sig från det stora emigra-

tionstappet som drabbade så många bygder i inre Småland. Under den mest intensiva utvandringsperioden 1869–1899 finns bara 26 personer som noterats som emigrerade till USA, enligt husförhörlängderna. En tillräckligt stor by, ett diversifierat näringsliv och närheten till arbeten i slättbygder kan vara delar av förklaringen.

ÄGANDET GAV TRYGGHET. Jan-Olof har lyckats rekonstruera födelse- och dödstalen tillbaks till 1700-talets början. Där syns tydliga spår av såväl farsoter som av skiftesreformer. Under pesten 1711 dog 30 personer i byn. Storskiftet,



Jan-Olof Thorstensson har hittat uppgifter i gamla kyrkböcker, domprotokoll och skifteshandlingar. Och – i spåren i skogen.



Peter Danielsson från Kalmar Länsmuseum berättade livfullt och slog håll på många myter. Ett exempel: det var inte Jonas Alströmer som gjorde potatisen populär som maträtt. Den första gången potatisen hamnade på tallriken var på Danviks hospital i slutet av 1800-talet. Men innan dess hade man ju kommit på hur man gjorde brännvin av potatis, ett väl så gott skäl för att rotknölen skulle få spridning.



Tre generationer Thorstensson med nuvarande ägaren Jan-Olof i mitten.



Tjärtunnor. Under 1700-talet var tjäran enormt värdefull. En fylld tunna kunde vara värd 2 daler och 8 öre styck, ett värde som motsvarande en 60-del av värdet av ett hus. En kubikmeter virke kunde ge 25–30 kg tjära.



Här kokade "Tjär-Erik" tjära på modernt vis under åren 1927–1957. Han lär ha varit den förste som använde plåt i tjärdalen. Och ugnen står kvar.

som i Runtorp inträffade 1792–1794, följdes av sjunkande födelsetal. Skiftesreformen hade skapat en oro, och för många var det en svår omställning att bli "agrarkapitalister", som Peter Danielsson uttryckte det. Det laga skiftet 1852–1859 hade däremot motsatt effekt. Nu blev det tydligare vad var och en ägde eftersom även utmarken ingick. De närmaste årtiondena efter laga skiftet sköt födelsetalen i höjden. Det egna ägandet gav trygghet och framtidshopp.

SVARTBRÄND BUSKMARK. Kartor och beskrivningar gör det möjligt att beskriva hur skogen har förändrats. Av byns 2 500 hektar är idag 90 procent skogbevuxna och dominerat av gallringsskog och mogen skog. Handlingarna visar att det var annorlunda 1850. Stora delar av skogen var kalmare och beskrivs som svartbränd och svedjad. Den skog som fanns var snarare

buskmark än riktig skog. Den gamla skogen var sällsynt, och bland hela byns ägor var 58 procent betraktade som öppen mark. Skogen var inte ens värderad i skifteshandlingarna.

SPÅR I SKOGEN. De historiska arkiven är ovärderliga när Jan-Olof ska tolka vad han ser i skogen idag. Med den digitaliserade kartan från laga skiftet kan han jämföra dagens skogsindelning med tillståndet i mitten av 1800-talet. Många spår i skogen kan förklaras med kartorna, men annat får också lösas med gissningar och hörsägen. På exkursionen fick vi följa med runt och se på tjärdalar, kolarkojor och en gammal sågningsplats, där flyttade stenar och grävda gropar satte fantasin i omlopp. Det är också spår som vittnar om hur viktig inkomsten från skogen var för både en by som Runtorp och för vårt land som helhet. ●

Exkursionen i Runtorp

den 31 augusti 2017 samlade 61 deltagare under ledning av Östragårdens ägare Jan-Olof Thorstensson och Peter Danielsson, antikvarie på Kalmar länsmuseum, och dessutom med god hjälp från familj och grannar. Dagen började med bilder och berättelser från det stora historiska arkivet på gården och följdes upp efter lunch med spåren i skogen. Exkursionen väckte stort intresse hos pressen och resulterade i reportage i tre lokaltidningar samt i Skogsland. Vi hoppas på en längre berättelse i kommande utgåva från Skogshistoriska Sällskapet.



Brytningstid

Gammalt möter nytt. Omgivna av höga, raka stammar lossar hästköraren massaved för hand medan den barbröstade chauffören lastar med hjälp av en vinsch. Den somriga scenen utspelade sig på Fiskebys marker i Östra Mark norr om Finspång, sannolikt 1954. Fotografen heter Robert Lundaahl som vid den tiden tog åtskilliga bilder i de här trakterna.

AV **LARS KLINGSTRÖM**



ATT LASTBILEN ÄR EN SCANIA VABIS framgår tydligt. Däremot är det inte helt lätt att avgöra modellåret.

Det kan vara en *L 60*. Den började tillverkas 1949 och blev snabbt ett vanligt inslag i det tidiga femtiotalets glesa trafik. Det kan också vara en *L 65* som kom år 1953. Den skiljde sig inte mycket från föregångaren och hade fortfarande samma motor, en rak sexa på 135 hästkrafter.

Alltså avsevärt mer än hos ekipaget som står lite längre bort...

PÅ DET KNIVSKARPA originalfotografiet kan man på högerdörren urskilja att lastbilen kommer från *Finspångsortens Lastbil-central*. I sin logotyp har man vävt in Finspångs kommunvapen. Detta hade fastställts så sent som 1944 och är i sin tur en kombination av ätten De Geers vapen och den urgamla symbolen för järnhantering. Designen är logisk. Järnbruket i Finspång var ju den direkta anledningen till att Louis De Geer kom att engagera sig i Sverige



Populär
50-talsbrud

och så småningom förlänas epitetet "den svenska industrialismens fader". På lastbilen finns ytterligare ett märke: "The Veedol skater girl", en reklamskylt från det amerikanska oljebolaget Veedol. Den här skridskoåkande flickan var vid den tiden mycket populär bland svenska åkerier och syntes på var och varannan lastbil. Och till skillnad från hur tiderna senare kom att utvecklas, var hon mycket anständigt klädd.

Det är värt att observera de prydliga, närmast pedantiskt upplagda virkestravarna. I hästkörarnas instruktioner ingick säkert att bygga dem så här; det blev ju sedan så mycket lättare att tvärlasta virket på lastbilarna utan att något stack ut åt sidorna.

Lägg också märke till att alla stockar är barkade. Detta gjordes då fortfarande för hand med barkspade medan virket fortfarande var fuktigt. Sedan lades det upp i "res" i väntan på uttransport.

HÄSTEKIPAGET ÄR NU INTE SÅ uråldrigt som man kanske kan förledas tro. Vagnen är en "fössing" som ju bara några år dessförinnan närmast revolutionerat skogsbruket. Den har gummihjul vilket

gjorde att det i ett slag blev möjligt att köra ut virke ur skogen även under barmarkstid. Och så kunde den användas till andra sysslor hos Sveriges då fortfarande många skogsägande småbrukare.

FÖSSINGEN KONSTRUERADES I SLUTET AV 1940-talet vid FÖSS – Föreningen Östra Sveriges Skogsarbeten – en föregångare till dagens Skogforsk. Konstruktören hette John A. Söderlund och verkstaden låg i Katrineholm. Det var inte bara gummihjulen som gjorde Fössingen till en innovation av rang. Den har "bilstyrning" på framhjulen, vilket ger liten vändradie och minskar tippningsrisken. Bakaxeln är flyttbar längs centralröret så att vagnens längd kan anpassas till olika virkessortiment. Skaklarna är vridbara. Välter lasset dras inte hästen med.

John A. Söderlund, hade sannolikt inspirerats av Fiskebys skogschef Sture Sjöstedt. Denne hade länge ondgjort sig över de skador som smala och järnskodda hjul gjorde på trädens rötter. Så länge han var i aktiv tjänst – en bit in på 1960-talet – hävdade han envist att hästtransporter var det enda saliggörande för virkestransporterna i skogen. Sen gick som bekant utvecklingen åt ett helt annat håll... ●